

לגות משמאל ומימין לה. מימנאו של ארי" אן מעלים תופעה מעניינת אך לא מרעישת בחידושה: השכבות היותר מבוססות נוטות בהצבעתן שמאלה בשעה שהצבעת-המחאה של השכבות הפחות מבוססות והשכבות במצוקה נוטות ימינה. מגמה זו יוצרת מעין איוון סמוי בתוצאות ההצבעה לפנסת. "חברת-הרווחה" הישראלית מגדילה את מספרם של האזרחים המבוססים-ביחס-הנוטים, כאמור, שמאלה—ובה-בשעה המצו-קה המתגלה מתוך הפער החברתי המפלג את החברה הישראלית אינה מפחיתה ממספרם של המודי-המצוקה הנוטים בהצבעה ימינה. התחזית: המשך קיומו של הדגם הנוכחי (והמשך שלטונה של העילית הגור-כחית), תוך תנודות במעמדה המרכזי של המפלגה השלטת כציר השלטון ותוך הפניית כל תשומת-הלב לתהליכים ומגמות המתרחשים במפלגה זו פנימה.

שני הספרים גם יחד מעוררים שאלות יסודיות בכל הנוגע ליחס שבין אידיאולוגיה פורמלית וארגון פורמלי לבין דפוסי המציאות האובייקטיביים ומוקדי-הכוח הסמויים והלא-פורמליים במדינת-ישראל.

בדם ואש יהודה

עצמה היא ביטוי לפוטנציאל הקיים בחברה מסוימת, שתשומת-הלב ניתנת לאירגונו ולניצולו עד קצה גבול היכולת. פוטנציאל זה הוא פועל-יוצא מן המבנה הכלכלי והחברתי, מרמתה התרבותית של האוכלוסיה, מהאוריינטציות האידיאיות שלה, מפשרה הטכנולוגי והתעשייתי וכו'. ספרו של אורי מילשטיין עוסק רק בצד אחד של צמיחת העצמה הישראלית: הצד הארגוני-המוסרי, פעמים אגב הדגשת אוריינטציות אסטרטגיות ומדיניות שונות.

אין ספק כי המשמה שנטל עליו המחבר יומרנית מאד—להקיף כמאה שנים של

של האוליגרכיה" של רוברטו מיכלס: כל ארגון, ולו גם תנועה וולונטארית ומהפכנית מאורגנת, סופו להתמסד ולהצמיח אוליגרכיה. אין ארגון ואין חברה בלא עילית. השאלה הקובעת היא, כמובן, איכותה של העילית, מידת סגירותה מכאן ופתיחותה מכאן, כללי פעולתה, וכו'. יש להבחין אפוא בין עילית דמוקרטית לעילית לא-דמוקרטית. זו הישראלית היא דגם מובהק של עילית חברתית דמוקרטית. אין היא מפלה על-פי מוצא חברתי, ותק או גיל; היא דינאמית, משתנה לאטו, קולטת חברים חדשים, מגוונת. האינטימיות שלה, המולידה תופעות-לואי שונות, ובתוכן ניי-שואי-קרובים וכו', היא פועל-יוצא מקוטן החברה הישראלית (בכל-ואת, כדאי להזכיר כי בין 150 אנשי הצמרת שמונים המחברים יש רק בודדים מבני "עדות המזרח").

ענין אחר לגמרי הוא האופי הריכוזי של צמרת זו, שמרכז מסוים, פעמים אישיות בודדת, יש להם בה כוח-השפעה גדול על העילית, מתוקף היכולת להרים אנשים לאור-גה עילית ולשייכם ל"צמרת". אבל חשוב גם לזכור כי העובדה, למשל, ששר-אוצר סוציאליסטי מקיים בידו שליטה רבה על העילית המשקית יש לה פנים לכאן ולכאן: כמו שהדבר נותן לו אמצעי פיקוח על המשק הפרטי, למשל, כך הוא גם מחייבו לצעדים העשויים במתכונת הרצויה לאותו משק גופו. יש גם פגם בהחלטתם של המחברים להסתפק ב"צילום-רגע" של העילית הישראלית, לפחות נוכח העובדה כי חלים בה שינויים בלתי-פוסקים שאין צי-לום-רגע שטחי יכול לעמוד על טיבם. מכל-מקום, אף שהמחברים נקטו גישה קלילה למדי, יש בספר אוסף של ידיעות חיוניות ולא מעט הערות חשובות שאין להתעלם מהן.

אשר אריאן, מצדו, ניגש במיתודות אפמפיות לבחון את דפוסי ההצבעה של הציבור בישראל. הדגם שמציע המחבר הוא דגם של משטר מפלגה אחת, שאינה מגיעה לידי רוב מוחלט אך תמיד היא ניצבת בעמדת הגמוניה ונוקקת למערכת בריחות עם מפ-

* אורי מילשטיין: בדם ואש יהודה; הוצאת א. לוינ'אפשטיין, 1973; 265 עמ'.

איגרות בן-גוריון

איגרות אינן מקור לעובדות היסטוריות אלא מקור ראשון במעלה למניעים ולכוונות שקד-מו למעשים ולהירהורים שלאחר מעשה. המי-דובר, כמוכן, באיגרות אישיות, לא באותן איגרות המוחלפות בין המוען לנמען וש-תכנן פורמלי יותר. בדרך-כלל חשיבותן של איגרות בכך שהכותב אינו מכוון אותן לפירסום בזמן זה או אחר ולפיכך הוא מתיר לעצמו, במיוחד אם הוא אישיות פוליטית, לגלות יותר מהירהורי ולהסתיר פחות. בן-גוריון היה חדור תחושה היסטורית מתחילת דרכו בציונות. באוקטובר 1906 כתב לאביו כי "הייתי חפץ שתישאר אצלי העתקה ממכתבי על דבר ארץ-ישראל. אך איני יכול לכתוב דבר אחד פעמיים. ולכן הנני מבקש לשמור למיצער את הללו בבית, שלא ילכו לאיבוד. חשוב אולי שאדע בעוד שנים מה חשבתי על דבר ארץ-ישראל בכל עת ועידן..." (כרך א' ע' 79)

אכן, אינו דומה יחסו של בן-גוריון לבני-גרפיה האישית שלו ליחסם של מנהיגים ציוניים אחרים. הבדל זה מתגלה לפחות מן העובדה כי עוד בחייו בן-גוריון מתיר לפי-סום מכתבים אינטימיים רגישים יחד עם כתבים החושפים תהפוכות מחשבה ותמורות דעה בלי נסיון לברור, להסתיר, לזייף. אין פירוש הדבר שהאיגרות הללו הן מפתחות שלמים לכל צפונות בן-גוריון, שהוא אישיות מורכבת ומתפתחת בלי הרף. אבל מפתחות הרבה נמצא בהן.

ראשית לכל, עולה מן האיגרות ללא כחל ושרק עולמו הרוחני-התרבותי של בן-גוריון. עולם זה נע בתוך שני מעגלים חופפים ומתנגדים. האחד הוא זה של האידיאה הציונית הגדולה, רחבת-הפרספקטיבה, עמו-סה רגשות רומנטיים וחזונות. מעגל זה מתבטא בצורה הגלויה ביותר בתיאורי ארץ-

צמיחה צבאית. צר שניגש לנושא מתוך כוונה לכתבו בצורה פופולרית, פופולרית מדי, כשהוא נשען הרבה על האפיוודה והסיפור ולא על הניתוח, ובמקרים רבים נראה שהוא נהנה מאד מסיכומים מכלילים ושנונים, שאין תקפם מוכח בגוף הכתוב ואין תימוכים אחרים מובאים לו.

לאחר עיון בספר, ולאחר שהרכבנו רשימה ארוכה של הסתייגויות והערות, ואף תיקון-נישגיאות, לא נראה לנו שמילשטיין כתב חיבור "מקורי". אפשר אפילו לומר שלא נתן בידו אלא תקציר גוח-לקריאה של הכרכים העבים של "ספר ההגנה", בתוספת אי-אלו הערכות אישיות—וכמוכן, בתוספת פרקים על התפתחות העצמה הצבאית לאחר 1948. אפשר לטעון כי בתוספת זו חשיבותו של הספר, אלא שלדעתי אלה הם פרקים ריפורמיים למדי.

התפתחותה של העצמה הצבאית הישראלית הדרגתית היתה, בדומה להתפתחותו של היישוב העברי בארץ-ישראל. לא היתה כאן "קפיצת-דרך" אלא התעצמות מתוך מאבק, וטבעי כי המאבק על הארגון הצבאי, שעצם אפשרותו היתה נעוצה בעצמה הכללית המתפתחת של היישוב ובתנאים אובייקטיביים מחייבים, היתה כרוכה במאבקים פוליטיים-מפלגתיים שונים ועוצבה על-ידיהם. עפבות פנימיות נפרצו בסופו של דבר, לאחר קשיים והתלבטויות, מכורח המציאות. ואולי התופעה המאפיינת ביותר את תולדות היישוב העברי היא כי אוכלוסיה שברובה התחנכה על סלידה שימוש בכוח הקימה, בסופו של חשבון, עצמה צבאית נכבדה. הקיבוצים, למשל, שנוצרו להגשים חזון סוציאליסטי-אנושי, הפכו מכוחו של פארא-דוקס טראגי חטיבות-אדם המצמיחות לוח-מים מעולים, וחברי קיבוצים כאלה הקימו גוף לוחם אקטיביסטי, אף שמנהיגיהם הפוליטיים היו מראשי המדברים של הזרם הפאסיבי וה"רך" ביישוב העברי.

דומה שאורי מילשטיין היה מיטיב לשכנע אילו נמנע מסיפור המעשים והתרכו בני-תוח תהליכים ומגמות. הדבר היה מעניק לספרו יתר-משקל ויתר-חשיבות.

* דוד בן-גוריון: איגרות (כרך ראשון וכרך שני); כינס וליוו בהערות: יהודה ארו; הוצאת עם עובד ואוניברסיטת-תל-אביב, 1972—403 + 458 עמ'.